

بر آورد مقایسه‌ی مهاجران وارد شده به شهر تهران با
مهاجران وارد شده به سایر مناطق دیگر استان
تهران بر حسب ویژگی‌های جمعیتی، اجتماعی و اقتصادی،
طی دهه‌ی ۸۵-۱۳۷۵

فصلنامه جمعیت، بهار ۹۱

راوییه حدادی

• کارشناس ارشد جمعیت‌شناسی، دانشگاه علامه طباطبایی

دکتر حسن سرایی

• استاد دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه علامه طباطبایی

چکیده

در این مقاله با بکارگیری داده‌های دو درصد سرشماری عمومی نفوس و مسکن استان تهران، در سال ۱۳۸۵، مهاجران وارد شده به شهر تهران از نظر ویژگی‌های جمعیتی (مانند سن، جنس، وضع تأهل)، اجتماعی (مانند وضع سواد، سطح تحصیلات) و اقتصادی (مانند وضع فعالیت، وضع شغلی، رده‌ی شغلی) با مهاجران وارد شده به سایر مناطق دیگر استان تهران مقایسه شده‌اند. نتایج نشان داد که در ویژگی‌های یاد شده، تفاوت قابل توجهی بین این دو گروه از مهاجران وجود دارد. این تفاوت‌ها بر اساس نظریه‌ی گزینشی بودن مهاجرت قابل تبیین است. بر اساس این نظریه انتخاب مهاجرت در میان مردم به صورت U شکل است؛ بدین معنا که افراد با تحصیلات و تخصص بسیار پایین یا بسیار بالا بیشتر از افراد با تحصیلات و تخصص متوسط، مهاجرت می‌کنند، اما افراد با تحصیلات و تخصص بسیار بالا بیشتر به شهرهای بزرگ و مناطق توسعه‌یافته‌تر و افراد با تحصیلات و تخصص بسیار پایین بیشتر به شهرهای کوچک‌تر و مناطق کمتر توسعه‌یافته مهاجرت می‌کنند.

واژگان کلیدی: مهاجرت، مهاجران وارد شده، توسعه یافته تر، وضع شغلی

• مقدمه و طرح موضوع

مهاجرت یک پدیده‌ی عمومی در جهان معاصر است که در اشکال مختلف، با شدت و ضعف‌های متفاوت و با آثار و پیامدهای گوناگون در کشورهای مختلف جهان به وقوع می‌پیوندد. جریانات مهاجرتی بعد از انقلاب صنعتی بود که توجه همگان را به خود جلب کرد. این پدیده تا چند دهه‌ی اخیر حداقل از نظر اقتصادی پدیده‌ای مطلوب تلقی می‌شد؛ چرا که اقتصاددانان آن را وسیله‌ای برای تخصیص بهینه‌ی منابع یعنی انتقال نیروی انسانی از نواحی کم‌بازده به نواحی دارای بازدهی نسبی بیشتر، می‌پنداشتند، ولی امروزه با مشاهده‌ی نرخهای بالای مهاجرت و تداوم تفاوت‌های قابل ملاحظه در نرخ‌های بیکاری و سطح درآمد بین مناطق مهاجرپذیر و مهاجرفرست و بروز مشکلات اقتصادی و اجتماعی مختلف، مطلوب بودن این پدیده زیر سؤال رفته است و به عنوان یکی از عوامل بحرانهای اجتماعی تلقی می‌شود. «طبق نظریه‌ی علمی گزینشی بودن مهاجرت، مهاجران عموماً به صورت یک گروه تصادفی نیستند. همراه با هرگونه فرصتی که بوجود می‌آید، بعضی از افراد مهاجرت را برمی‌گزینند و بعضی مانند راه، که این امر بر حسب تصادف نیست. معمولاً مهاجران ویژگی‌هایی دارند که موجب می‌شود زمینه‌های رفتن یا ماندن را در مقایسه با آنهایی که می‌مانند متفاوت ارزیابی کنند» (او برای ۱۳۷۰: ۸۲). بنابراین در تحلیل پدیده‌ی مهاجرت و اثرات آن در ساختار اجتماعی و اقتصادی جوامع و به تبع آن مدیریت و سیاست‌گذاری در این زمینه، شناخت این مسئله که مهاجران چه کسانی هستند؟ و از چه ویژگی‌های جمعیتی، اجتماعی و اقتصادی برخوردارند لازم و ضروری به نظر می‌رسد. طی چند دهه‌ی اخیر جامعه‌ی ایران، در اثر رشد بی‌رویه‌ی جمعیت از یک سو و تحولات اقتصادی و اجتماعی مختلف از سوی دیگر، دستخوش تغییراتی شده و این تغییرات منجر به شدت یافتن مهاجرت‌های داخلی شده است. حجم این مهاجرت‌ها در استان‌های مختلف کشور یکسان نبوده و بر اساس علل گوناگون از جمله: درجه‌ی توسعه‌یافتگی و یا پیشرفت اقتصادی و اجتماعی آنها متفاوت است. «بر اساس بررسی‌های انجام گرفته استانهای سمنان، تهران، اصفهان، مرکزی، آذربایجان شرقی، بوشهر، گیلان و یزد در سال ۱۳۸۵ به ترتیب به عنوان استانهای توسعه یافته تشخیص داده شده‌اند؛ که از میان آنها دو استان تهران و یزد از بالاترین میزان مهاجرپذیری برخوردار بوده‌اند» (عوضعلی‌پور و دیگران ۱۳۸۸: ۱۹۶-۱۹۵). طبق نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن ایران ۱۳۸۵، در طول دوره‌ی ۸۵-۱۳۷۵ دو میلیون و هشتصد هزار نفر (۲/۸۰۰/۰۰۰ نفر) به استان تهران وارد و دو میلیون و صد و پنج هزار و بیست و چهار نفر (۲/۱۹۵/۰۲۴ نفر) از آن خارج شده‌اند و در نتیجه بصورت خالص ششصد و چهار هزار و نهصد و هفتاد و هشت نفر (۶۰۴/۹۷۸ نفر) در طول ده سال گذشته به این استان مهاجرت کرده‌اند که ۴/۵ درصد جمعیت این استان در سال ۱۳۸۵ می‌باشد (زنجانی ۱۳۸۷). بنابراین نرخ خالص مهاجرت برای استان تهران در دوره‌ی ۸۵-۱۳۷۵، شصت و چهار درصد است؛ درحالی‌که این نرخ برای دوره‌ی ۷۵-۱۳۶۵ تنها ۴/۱ درصد بوده است (در دهه‌ی ۷۵-۱۳۶۵ بصورت خالص چهارصد و بیست و نه هزار و هشتصد و شصت و نه نفر به استان تهران مهاجرت کرده‌اند) (زنجانی ۱۳۸۲: ۹). همانطور که ملاحظه می‌گردد بر اساس شاخص «نرخ خالص مهاجرت» روند مهاجرپذیری استان تهران در طی ده سال اخیر علی‌رغم اتخاذ سیاست‌های دولت مبنی بر تمرکززدایی از استان تهران و سایر کلانشهرهای کشور بصورت نسبتاً قابل توجهی تشدید گردیده است و این استان همچنان به عنوان هسته‌ی عمده تمرکز مهاجران به‌شمار می‌آید. در این میان شهر تهران نیز که در طول

سالهای ۷۵-۱۳۶۵ بخاطر ایجاد محدودیت‌های سیاستی و غیر سیاستی مختلف، روند مهاجری پذیرای آن محدود شده و به مهاجر فرستی تغییر جهت داده بود، تحت تأثیر تشدید روند مهاجری پذیرای استان تهران قرار گرفت و روند مهاجر فرستی این شهر کند شد، بگونه‌ای که رشد جمعیت این شهر که در طول سالهای ۷۵-۱۳۴۵ مداوماً و با سرعتی قابل توجه در حال کاهش بود، مجدداً افزایش و از ۱/۱۱ درصد در دوره‌ی ۷۵-۱۳۶۵ به ۱/۴۴ درصد در دوره‌ی ۸۵-۱۳۷۵ رسید (خسروشاهی ۱۳۸۷).^۱ این امر می‌تواند مسائل و مشکلات متعددی را برای این استان از جمله افزایش تراکم جمعیت، ترافیک و... بدنبال داشته باشد. نکته‌ای که در این میان جلب توجه می‌کند آن است که به دلیل اتخاذ سیاست‌های متنوع دولت مبنی بر تمرکززدایی از کلانشهرهای کشور از جمله شهر تهران، تمام افرادی که به قصد سکونت در شهر تهران و با هدف استفاده از امکانات آن، در جریان مهاجرت قرار گرفتند بعد از برخورد با سد مشکلات در این شهر، نتوانستند در آن سکنا گزینند و در نتیجه به عنوان سرریز جمعیتی به فضاهای پیرامونی آن هجوم آوردند و عده‌ی کمتری توانستند در آن ساکن شوند. رشد سرطانی مناطق پیرامونی شهر تهران طی دهه‌ی گذشته تأیید کننده‌ی این واقعیت است. این امر نیز با توجه به پیامدهای خاصی که به همراه داشته از جمله تخریب اراضی کشاورزی، افزایش آلودگی‌های زیست‌محیطی، افزایش بیکاری، افزایش جرم و جنایت و... در مناطق پیرامونی شهر تهران نسبت به شهر تهران، همواره به عنوان یکی از معضلات اساسی این استان مطرح بوده که باید بصورت جدی به آن توجه شود. مجموعه‌ی این عوامل باعث شده که موضوع مهاجرت به استان تهران و بدنبال آن شناخت ویژگی‌های مهاجران وارد شده به شهر تهران در مقایسه با مهاجران وارد شده به سایر مناطق دیگر استان تهران، نسبت به سایر استانها از اهمیت بیشتری برخوردار باشد. بنابراین می‌توان گفت هدفی که در این مقاله دنبال می‌شود عبارت است از: شناخت تفاوت‌های موجود بین مهاجران وارد شده به شهر تهران و مهاجران وارد شده به سایر مناطق دیگر استان تهران از نظر مشخصه‌های جمعیتی (مانند سن، جنس، وضع تأهل)، اجتماعی (مانند وضع سواد، سطح تحصیلات) و اقتصادی (مانند وضع فعالیت، وضع شغلی، رده‌ی شغلی)

• ادبیات تحقیق

«بر اساس نظریه‌ی لی، مهاجرت یک جریان انتخاب کننده است. بدین معنا که مهاجرین نمونه‌های تصادفی از جمعیت مبداء نیستند. دلیل این امر آن است که افراد مختلف با توجه به ویژگی‌ها و مشخصات فردی خود به گونه‌های متفاوتی به مجموعه عوامل مثبت و منفی مبداء واکنش نشان می‌دهند و تواناییهای متفاوتی نیز برای غلبه بر مجموعه موانع بازدارنده دارند، در نتیجه در گزینش امر مهاجرت یکسان و هماهنگ عمل نمی‌کنند» (Lee ۱۹۶۶: ۵۶). به بیان دیگر در طول مراحل مختلف زندگی عواملی وجود دارد که حرکت و انتخاب مقصد را در بین افراد متفاوت می‌کند. بیشتر مطالعات نشان داده‌اند که مهاجرت بویژه در مورد جوانان افتراق گر می‌باشد. همچنین در مورد مردان نیز برای فاصله‌های زیاد انتخاب گر بوده است. کسانی که تحصیلات بهتری داشته، از طبقات شغلی بالاتری بوده و جوانان کاراتری که می‌توانسته‌اند در مبداء مشارکت بیشتری داشته باشند، آنجا را ترک نموده‌اند (لهسانی‌زاده ۱۳۶۸: ۹۸). مطابق با نظر هر یک، مهاجرینی که به مسافت‌های طولانی یا به شهرهای بزرگ می‌روند، قبل از مهاجرت، نسبت به مهاجرین دیگر، از تحصیلات بیشتری برخوردارند. به بیان دیگر افراد با

1. www. Pkhosroshahi. Blogfa/post7-.aspx

تحصیلات بالاتر به شهرهای بزرگتر مهاجرت می‌کنند (فیندلی ۱۳۷۲: ۴۱). فولگر و نام در مطالعات خود به این نتیجه رسیدند که افراد کم‌سواد به همان اندازه‌ی افراد باسواد دست به مهاجرت‌هایی با فاصله‌ی کوتاه می‌زنند ولی افراد باسواد با احتمال بیشتری مهاجرت‌هایی با فواصل طولانی می‌کنند. بر طبق نظر شوارتز نیز در هر گروه سنی خاص عوامل بازدارنده‌ی مسافت با افزایش تحصیلات کم‌رنگ‌تر می‌شوند. یک دلیل برای این موضوع آن است که بازار کار افراد تحصیلکرده‌تر گسترده‌تر است بعلاوه افراد تحصیلکرده از فرصت‌های شغلی بهتر و بیشتر آگاهی دارند (به نقل از فرجادی ۱۳۸۲: ۸۹). لانگ (۱۹۷۴) در مطالعه‌ی خود، در ارتباط با تأثیر ازدواج بر مهاجرت در آمریکا به این نتیجه می‌رسد که هم در فواصل کوتاه و هم در فواصل بلند، ازدواج ارتباط معنی‌داری با مهاجرت دارد، ولی بعد از مهاجرت، افراد متأهل کمتر از افراد مجرد جابه‌جا می‌شوند. به بیان دیگر او نتیجه می‌گیرد که ازدواج عامل منفی در مقابل مهاجرت در فواصل بلند است ولی باعث مهاجرت در فواصل کوتاه می‌شود (به نقل از فرجادی ۱۳۸۲: ۸۴). کروماتی و نلسون در بررسی تغییرات الگوی مهاجرت بر اساس سن در آمریکا نشان دادند که مهاجرت یک انتخاب و تصمیم‌گیری فردی است. بدین معنا که در طول مراحل مختلف زندگی عواملی وجود دارد که حرکت و انتخاب مقصد را در بین افراد متفاوت می‌کند. مثلاً در طول دوران دبیرستان، نرخ مهاجرت برای افراد بسیار کاهش می‌یابد و در دوره‌ی پس از آن به سرعت بالا می‌رود. به بیان دیگر در آمریکا، بیشتر مهاجرت‌ها از روستا به شهر در سنین ۲۰ سالگی افراد اتفاق می‌افتد یعنی زمانی که دبیرستان را تمام کردند. آنها همچنین نتیجه گرفتند که مهاجرت از روستا به شهر در میان جوانان مجردی که جویای کار هستند و نیز خواهان موقعیت‌های اجتماعی و محیط‌های فرهنگی خلاق هستند، بیشتر از افراد دیگر اتفاق می‌افتد. علاوه بر این، بررسی آنها نشان داد که وقتی سن افراد بالا می‌رود و افراد به سنین پیری و بازنشستگی نزدیک می‌شوند، میزان مهاجرت کاهش می‌یابد. افراد در سنین بالا مانند جوان‌ها، تمایلی به مهاجرت ندارند و اگر مهاجرتی هم در این سنین (سالمندی) صورت بگیرد، غالباً مهاجرت به اطراف شهر است. در اطراف شهر، مهاجران سالمند بدنبال محیطی آرام و تفریحاتی ارزان هستند. مهاجرت سالمندان در اوایل دوران بازنشستگی بسیار زیاد است اما به محض اینکه سالمندان به خدمات بهداشتی و پزشکی نیاز پیدا می‌کنند، میزان مهاجرت به شدت کاهش می‌یابد. (Cromarti & Nelson ۲۰۰۹: ۱۷-۱۸).

• روش‌شناسی

روش ما در این پژوهش، با توجه به نحوه‌ی جمع‌آوری داده‌ها، روش اسنادی است که مستلزم مراجعه به اسناد و مدارک است. ما در این تحقیق از تحلیل ثانویه‌ی داده‌های خام دو درصد سرشماری عمومی نفوس و مسکن استان تهران، ۱۳۸۵ که توسط مرکز آمار ایران گردآوری شده است، جهت بررسی موضوع مورد مطالعه‌ی خود استفاده نمودیم. بنابراین تعاریف ما از مفاهیم همان تعاریف یکار رفته در سرشماری است که توسط مرکز آمار ایران ارائه شده است.

مهاجر: آن دسته از افرادی که طی ۱۰ سال قبل از سرشماری به شهر یا آبادی محل سرشماری وارد شده و اقامت گزیده‌اند، به عنوان جمعیت مهاجر محسوب می‌شوند (گزارش سرشماری عمومی نفوس و مسکن کل کشور ۱۳۸۵: ۱۴).

بومی: در این تحقیق آن دسته از افرادی که حداقل ۱۰ سال قبل از سرشماری، در شهر یا آبادی محل سرشماری اقامت داشته‌اند، بومی محسوب شدند.

• تحلیل داده‌ها

در این مرحله از تحقیق، ما ابتدا به بررسی جمعیت مهاجر بر اساس سن در استان تهران پرداختیم. این بررسی نشان داد که اکثر مهاجران در گروه سنی ۲۰-۳۴ ساله قرار دارند. با توجه به نتیجه‌ی بدست آمده و این واقعیت که مهاجرت افراد زیر ۲۰ سال و بالای ۵۰ سال معمولاً به علت پیروی از خانوار صورت می‌گیرد و همچنین افراد گروه سنی ۳۵-۵۰ سال به دلیل داشتن وضع شغلی ثابت و مشخص انگیزه‌ی کمتری برای مهاجرت دارند و در نتیجه کمتر در جریان مهاجرت قرار می‌گیرند، ما در این مقایسه، افراد زیر ۲۰ سال و بالای ۳۵ سال را از نمونه‌ی آماری حذف کردیم تا از این طریق بتوانیم به مهاجران واقعی دست یابیم و نتایج دقیق‌تری در رابطه با موضوع مورد بررسی بدست آوریم.

• سن و مهاجرت

یکی از متغیرهای کلیدی و تأثیرگذار بر جریان مهاجرت داخلی، سن افراد است. طبق نظریه‌ی لی، تمایل به مهاجرت در بعضی مراحل زندگی بیشتر است. یکی از مراحل زندگی که بیش از همه با مهاجرت رابطه دارد، مرحله ایست که افراد تازه وارد بازار کار شده‌اند و در پی یافتن شغل یا حرفه، تحصیل و ازدواج دست به مهاجرت می‌زنند (ویکس ۱۳۸۵: ۲۸۰). لی همچنین معتقد است که درجه‌ی انتخاب مثبت با مشکل موانع مداخله‌کننده افزایش می‌یابد. بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که هر چقدر افراد جوانتر باشند مایلند برای پیدا کردن فرصت‌های اشتغال مناسب بر موانع بیشتری غلبه کرده و به مناطق دورتر و توسعه یافته‌تر مهاجرت کنند بر این اساس می‌توان انتظار داشت که بین مهاجرین وارد شده به شهر تهران (به عنوان یک منطقه‌ی توسعه یافته) و مهاجرین وارد شده به سایر مناطق دیگر استان تهران (به عنوان یک منطقه‌ی کمتر توسعه یافته) از نظر سن تفاوت وجود داشته باشد؛ بدین صورت که مهاجرین وارد شده به شهر تهران جوانتر از مهاجرین وارد شده به سایر مناطق دیگر استان تهران باشند.

جدول ۱- توزیع فراوانی و درصدی مهاجران وارد شده به شهر تهران و مهاجران وارد شده به سایر مناطق دیگر استان تهران بر حسب گروه سنی، ۱۳۸۵					
وضعیت مهاجرت	توزیع فراوانی		توزیع درصدی		اختلاف درصدی (مبنای سایر مناطق)
	شهر تهران	سایر مناطق دیگر استان تهران	شهر تهران	سایر مناطق دیگر استان تهران	
جنس	۱۲۸۱	۳۷۷۵	۳۶/۵	۳۵/۵	۱/۰
۲۰-۲۴	۱۲۷۹	۳۸۷۴	۳۹/۳	۳۶/۴	۲/۹
۲۵-۲۹	۸۵۲	۲۹۹۸	۲۴/۲	۲۸/۱	-۳/۹
۳۰-۳۴	۳۵۱۲	۱۰۶۴۷	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	-
جمع					
آماره‌ها و ضرایب معنی داری	شاخص ناهمسانی = ۳/۹				
	$\chi^2 = ۲۱/۴۳۱$ $df = ۲$ $sig = .۰۰۰$				

همانطور که در جدول فوق مشاهده می‌شود، ۳۶/۵ درصد مهاجرین ساکن در شهر تهران در گروه سنی ۲۴-۲۰ ساله، ۳۹/۳ درصد در گروه سنی ۲۹-۲۵ ساله و ۲۴/۲ درصد در گروه سنی ۳۴-۳۰ ساله قرار دارند. در بین مهاجرین ساکن در سایر مناطق دیگر استان تهران نیز، ۳۵/۵ درصد آنها در گروه سنی ۲۴-۲۰ ساله، ۳۶/۴ درصد در گروه سنی ۲۹-۲۵ ساله و ۲۸/۱ درصد در گروه سنی ۳۴-۳۰ ساله قرار دارند. بنابراین همانطور که ملاحظه می‌شود درصد مهاجرین ساکن در شهر تهران در گروه‌های سنی پایین‌تر بیشتر از مهاجرین ساکن در سایر مناطق دیگر استان تهران است. بنابراین می‌توان گفت که مهاجرین ساکن در شهر تهران جوانتر از مهاجرین ساکن در سایر مناطق دیگر استان تهران هستند. احتمالاً به این دلیل که جوانترها امکان تحرک بیشتری دارند و همچنین انگیزه‌ی بیشتری برای تحرک دارند، از این رو سعی می‌کنند بر موانع بیشتری غلبه کرده و برای پیدا کردن فرصت‌های اشتغال مناسب به مناطق دورتر و توسعه یافته‌تر که بیشترین بازدهی حاصل از سرمایه‌گذاری را برای آنها بدنبال دارد، مهاجرت کنند. شاخص ناهمسانی مندرج در انتهای جدول نیز، این را می‌رساند که بین مهاجرین ساکن در شهر تهران و مهاجرین ساکن در سایر مناطق دیگر استان تهران از نظر سن تفاوت وجود دارد. آزمون کی دو نیز وجود این تفاوت و ناهمسانی را از نظر آماری تأیید می‌کند.

• جنس و مهاجرت

یکی دیگر از متغیرهای جمعیتی مؤثر بر مهاجرت افراد، جنس آنها می‌باشد. مطابق با نظریه‌ی لی مهاجرت بر اساس جنس‌گزینشی است. بطور کلی مطالعات نشان می‌دهد که احتمال مهاجرت مردان بیش از زنان است. چانت و رادکلیف نیز در تحقیقات خود به این نتیجه رسیدند که در جوامع سنتی (در حال توسعه) تعداد مهاجران مرد بسیار بیشتر از زنان است؛ زیرا زنان مسئول نگهداری از کودکان و دیگر اعضای خانواده هستند، و در چنین شرایطی، بیشتر مردان هستند که مهاجرت می‌کنند تا زنان (چانت و رادکلیف، به نقل از ویکس ۱۳۸۵: ۲۸۴). اما بر اساس بررسی‌های صورت گرفته، مردان جوان که در جستجوی زندگی بهتر و پرستیژ اجتماعی در جریان مهاجرت قرار می‌گیرند، مایلند مسافت طولانی‌تری را طی کرده و به سوی حوزه‌های مادر شهری بزرگ مهاجرت کنند (فیندلی ۱۳۷۲: ۴۷). با توجه به این مطلب می‌توان انتظار داشت که بین مهاجرین وارد شده به شهر تهران و مهاجرین وارد شده به سایر مناطق دیگر استان تهران از نظر جنس تفاوت وجود داشته باشد؛ بدین صورت که درصد مردان در بین مهاجرین وارد شده به شهر تهران بیش از مهاجرین وارد شده به سایر مناطق دیگر استان تهران باشد.

جدول شماره ۲- توزیع فراوانی و درصدی مهاجران وارد شده به شهر تهران و مهاجران وارد شده به سایر مناطق دیگر استان تهران بر حسب جنس، ۱۳۸۵				
وضعیت مهاجرت	توزیع فراوانی		توزیع درصدی	
	شهر تهران	سایر مناطق دیگر استان تهران	شهر تهران	سایر مناطق دیگر استان تهران
مرد	۱۸۵۴	۵۳۵۳	۵۲/۸	۵۰/۳
زن	۱۶۵۸	۵۲۹۴	۴۷/۲	۴۹/۷
جمع	۳۵۱۲	۱۰۶۴۷	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰
آماره ها و ضرایب معنی داری	شاخص ناهمسانی = ۲/۵			
$\chi^2 = ۶/۶۷۵ \quad df = ۱ \quad sig = ۰/۰۰۰$				

چنانکه ارقام مندرج در جدول شماره ۲ نشان می‌دهد، ۵۲/۸ درصد مهاجران ساکن در شهر تهران مرد، ۴۷/۲ درصد آنها زن هستند. در بین مهاجرین ساکن در سایر مناطق دیگر استان تهران نیز، ۵۰/۳ درصد آنها مرد و ۴۹/۷ درصد آنها زن هستند. همانطور که ملاحظه می‌شود درصد مردان در بین مهاجرین ساکن در شهر تهران بیشتر از مهاجرین ساکن در سایر مناطق دیگر استان تهران است و در عوض درصد زنان در بین مهاجرین ساکن در سایر مناطق دیگر استان تهران بیشتر از مهاجرین ساکن در شهر تهران است. احتمالاً به این دلیل که مهاجرت زنان غالباً به علت تبعیت از خانوار صورت می‌گیرد، یعنی آنها عموماً به همراه همسران و خانواده‌های خود در جریان مهاجرت قرار می‌گیرند و تعداد زنانی که بصورت انفرادی اقدام به مهاجرت کنند خیلی اندک است، اما مردانی که در جریان مهاجرت قرار می‌گیرند یا به همراه خانواده‌های خود دست به این اقدام می‌زنند یا بصورت انفرادی، حال از آنجا که برای مردان متأهل هزینه‌های مهاجرت بیش از مردانی است که به صورت انفرادی مهاجرت کرده‌اند، لذا اینان بیشتر حومه‌ی استان را برای سکونت انتخاب می‌کنند، در نتیجه سهم مردان و زنان در بین مهاجرین ساکن در سایر مناطق دیگر استان تهران تقریباً برابر است (توزیع درصدی مهاجران ساکن در سایر مناطق دیگر استان تهران نشان می‌دهد که بین دو جنس تفاوتی وجود ندارد) اما از طرف دیگر مردانی که بصورت انفرادی اقدام به مهاجرت کرده‌اند به دلیل اینکه امکان تحرک بیشتری دارند، برای یافتن فرصت‌های بهتر و بیشتر به شهرهای بزرگتر و دورتر مهاجرت می‌کنند در نتیجه درصد مردان در بین مهاجرین ساکن در شهر تهران بیشتر از درصد زنان است (توزیع درصدی مهاجرین ساکن در شهر تهران نشان می‌دهد که سهم مردان بیشتر از زنان است). مجموعه‌ی این عوامل باعث شده که درصد مردان در بین مهاجرین ساکن در شهر تهران بیش از مهاجرین ساکن در سایر مناطق دیگر استان تهران باشد. شاخص ناهمسانی نیز، ۲/۵ درصد بدست آمده و گویای این مطلب است که بین مهاجرین ساکن در شهر تهران و مهاجرین ساکن در سایر مناطق دیگر استان تهران از نظر جنس تفاوت وجود دارد. آزمون کی دو نیز وجود این تفاوت و ناهمسانی را از نظر آماری تأیید می‌کند.

• وضع تأهل و مهاجرت

از دیگر متغیرهای جمعیتی که می‌تواند بر تصمیم‌گیری برای مهاجرت تأثیر گذار باشد، وضعیت تأهل افراد است. تا کنون تحقیقات مختلفی در این راستا صورت گرفته که در همه‌ی آنها وجود رابطه بین این دو متغیر تأیید شده است. بطور کلی مطالعات نشان می‌دهند که احتمال مهاجرت افراد مجرد بیش از افراد متأهل است، زیرا پایگاه خانوادگی و ازدواج به عنوان مانعی بر سر راه تحرک مهاجران است و فرد متأهل سعی می‌کند تمایلی به مهاجرت نشان ندهد (فیندلی ۱۳۷۲: ۵۹). از سوی دیگر، تأهل می‌تواند به عنوان یک عامل مداخله‌گر عمل کرده و از تمایل و توانایی افراد متأهل برای مهاجرت به شهرهای بزرگ و مناطق صنعتی نیز بکاهد؛ زیرا هزینه‌های زندگی در مناطق صنعتی و توسعه یافته بیش از مناطق کمتر توسعه یافته است. بیشتر مطالعات نیز نشان می‌دهند که مهاجرین مرد جوان تحرک بیشتری دارند و به شهرهای دورتر و بزرگتر مهاجرت می‌کنند، در حالی که خانواده‌ها اغلب به مهاجرت به مکان‌های کوچکتر و نزدیکتر محدود هستند (فیندلی ۱۳۷۲: ۴۶). بر این اساس می‌توان انتظار داشت که بین مهاجران وارد شده به شهر تهران (به عنوان یک منطقه‌ی صنعتی و توسعه یافته) و مهاجران وارد شده به سایر مناطق دیگر استان تهران (به عنوان یک منطقه‌ی کمتر توسعه یافته) تفاوت وجود

داشته باشد؛ بدین صورت که مهاجرین وارد شده به شهر تهران نسبت به مهاجرین وارد شده به سایر مناطق دیگر استان تهران بیشتر در وضعیت مجرد قرار داشته باشند.

جدول شماره ۳- توزیع فراوانی و درصدی مهاجران وارد شده به شهر تهران و مهاجران وارد شده به سایر مناطق دیگر استان تهران، بر حسب وضعیت تأهل، ۱۳۸۵					
اختلاف درصدی (مبنای: سایر مناطق)	توزیع درصدی		توزیع فراوانی		وضعیت مهاجرت
	سایر مناطق دیگر استان تهران	شهر تهران	سایر مناطق دیگر استان تهران	شهر تهران	وضعیت تأهل
-۱۲/۰	۷۸/۷	۶۶/۷	۸۲۸۹	۲۳۱۳	دارای همسر
۱۲	۲۱/۳	۳۳/۳	۲۲۳۹	۱۱۵۳	بدون همسر
-	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۱۰۵۲۸	۳۴۶۶	جمع
شاخص ناهمسانی = ۱۲/۰					آماره‌ها و ضرایب معنی داری
$\chi^2 = ۲۰۴۱/۴۳۶$ $df = ۱$ $sig = ۰/۰۰۱$					

مطالعه‌ی تطبیقی وضعیت تأهل مهاجران ساکن در شهر تهران و مهاجران ساکن در سایر مناطق دیگر استان تهران تفاوت قابل ملاحظه‌ای را بین آنها نشان می‌دهد. توزیع درصدی مهاجران ساکن در شهر تهران نشان می‌دهد که همانطور که ۶۶/۷ درصد از آنها دارای همسر و ۳۳/۳ درصد از آنها بدون همسر هستند. در حالی که در بین مهاجرین ساکن در سایر مناطق دیگر استان تهران ۷۸/۷ درصد آنها دارای همسر و ۲۱/۳ درصد آنها بدون همسر هستند. همانطور که ملاحظه می‌شود درصد افراد دارای همسر در بین مهاجرین وارد شده به شهر تهران کمتر از مهاجرین وارد شده به سایر مناطق دیگر استان تهران است. بنابراین می‌توان گفت که مهاجرین وارد شده به شهر تهران نسبت به مهاجرین وارد شده به سایر مناطق دیگر استان تهران بیشتر در وضعیت مجرد قرار دارند. دلیل این امر شاید آن باشد که افرادی که به شهر تهران مهاجرت می‌کنند از کیفیت بالاتری برخوردار هستند و سعی می‌کنند الگوها و سبک زندگی‌شان را به زندگی مدرن نزدیک‌تر کنند، لذا بیشتر تمایل به مجرد دارند ولی افرادی که به سایر مناطق دیگر استان تهران مهاجرت می‌کنند از کیفیت پایین‌تری برخوردارند و الگوها و سبک زندگی‌شان سنتی‌تر است از این رو بیشتر در وضعیت تأهل قرار دارند. شاخص ناهمسانی مندرج در انتهای جدول نیز ۱۲/۰ درصد بدست آمده و گویای این مطلب است که بین مهاجرین وارد شده به شهر تهران و مهاجرین وارد شده به سایر مناطق دیگر استان تهران از نظر وضعیت تأهل تفاوت وجود دارد، بطوریکه آزمون کی دو وجود این ناهمسانی را از نظر آماری تأیید می‌کند.

• وضع سواد و مهاجرت

یکی از متغیرهای اجتماعی مؤثر بر جریانهای مهاجرت داخلی، سواد افراد است. بطور کلی مطالعات نشان می‌دهد که احتمال مهاجرت باسوادان بیشتر از بی‌سوادان است. زیرا تحصیلات می‌تواند آگاهی و تمایل برای زندگی شهری را زیاد کرده و در نتیجه مهاجر را به وجد آورد (فیندلی ۱۳۷۲: ۴۲)؛ اما بر اساس نظریه‌ی لی درجه‌ی انتخاب مثبت با مشکل موانع مداخله‌کننده افزایش می‌یابد. بدین معنا که هر قدر افراد تحصیلات بالاتر

باشند مایلند برای یافتن فرصت‌های اشتغال مناسب بر موانع بیشتری غلبه کرده و به مناطق توسعه یافته‌تر مهاجرت کنند. بر این اساس می‌توان انتظار داشت که بین مهاجرین وارد شده به شهر تهران و مهاجرین وارد شده به سایر مناطق دیگر استان تهران از نظر سواد تفاوت وجود داشته باشد؛ بدین صورت که مهاجرین وارد شده به شهر تهران از نظر میزان سواد بالاتر از مهاجرین وارد شده به سایر مناطق دیگر استان تهران باشند.

جدول شماره ۴- توزیع فراوانی و درصدی مهاجران وارد شده به شهر تهران و مهاجران وارد شده به سایر مناطق دیگر استان تهران بر حسب وضع سواد ۱۳۸۵					
اختلاف درصدی (مبنای سایر مناطق)	توزیع درصدی		توزیع فراوانی		وضعیت مهاجرت
	سایر مناطق دیگر استان تهران	شهر تهران	سایر مناطق دیگر استان تهران	شهر تهران	وضعیت سواد
۴/۵	۹۱/۹	۹۶/۴	۹۷۸۸	۳۳۸۶	باسواد
-۴/۵	۸/۱	۳/۶	۸۵۹	۱۲۶	بی‌سواد
-	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۱۰۶۴۷	۳۵۱۲	جمع
شاخص ناهمسانی = ۴/۵					آماره ها و ضرایب معنی داری
$\chi^2 = ۸۱/۸۹۸$ $df = ۱$ $sig = ۰/۰۰۰$					

بر اساس اطلاعات مندرج در جدول فوق، ۹۶/۴ درصد از مهاجرین وارد شده به شهر تهران باسواد و ۳/۶ درصد آنها بی‌سواد هستند. در بین مهاجرین وارد شده به سایر مناطق دیگر استان تهران نیز ۹۱/۹ درصد آنها باسواد و ۸/۱ درصد آنها بی‌سواد هستند. همانطور که ملاحظه می‌شود، درصد باسوادی در بین مهاجرین وارد شده به شهر تهران بیشتر از مهاجرین وارد شده به سایر مناطق دیگر استان تهران است و در عوض درصد بی‌سوادی در بین مهاجرین وارد شده به سایر مناطق دیگر استان تهران بیشتر از مهاجرین وارد شده به شهر تهران است. بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که مهاجرین وارد شده به شهر تهران نسبت به مهاجرین وارد شده به سایر مناطق دیگر استان تهران باسوادتر هستند. شاید دلیل این امر آن باشد که افرادی که در جریان مهاجرت قرار می‌گیرند بدنبال مقصدهایی می‌گردند که فرصت‌های بهتری برای تحرک اقتصادی و اجتماعی به آنها بدهد و چون شهرهای بزرگ و صنعتی (مانند شهر تهران) بیشتر خواهان نیروی کار باسواد هستند، لذا افراد باسواد که توانایی بیشتری برای غلبه بر موانع مداخله کننده دارند و آگاهی بیشتری نیز از وضعیت سایر مکان‌ها دارند، بیشتر وارد حوزه‌های مادر شهری بزرگ (مثل شهر تهران) می‌شوند.

شاخص ناهمسانی مندرج در انتهای جدول نیز گویای این مطلب است که بین مهاجرین و افراد بومی از نظر سواد تفاوت وجود دارد، بطوریکه آزمون کی دو وجود این تفاوت را از نظر آماری تأیید می‌کند.

• سطح تحصیلات و مهاجرت

یکی دیگر از متغیرهای اجتماعی مؤثر بر جریانهای مهاجرت داخلی، می‌تواند سطح تحصیلات افراد باشد. بر اساس نظریه‌ی لی افرادی که در جریان مهاجرت قرار می‌گیرند نسبت به جمعیت کل در مبداء یا دارای کیفیت بالاتری هستند (تحصیلکرده‌تر) و به خاطر جاذبه‌های مقصد دست به این اقدام می‌زنند، یا دارای کیفیت

پایین‌تری هستند (از تحصیلات پایینی برخوردار هستند) و به خاطر دافعه‌های مبداء دست به مهاجرت می‌زنند. اما به باور وی، درجه‌ی انتخاب مثبت با مشکل موانع مداخله‌کننده افزایش می‌یابد، بدین معنا که افراد هر قدر تحصیلکرده‌تر باشند مایلند برای یافتن فرصت‌های اشتغال مناسب بر موانع بیشتری غلبه کرده و به مناطق توسعه یافته‌تر مهاجرت کنند. طبق نظر هریک نیز مشاغل خوب در مراکز شهری مهم قرار دارند (هریک به نقل از فیندلی ۱۳۷۲: ۴۲). مجموعه‌ی این عوامل باعث می‌شود که افرادی که از تحصیلات بالاتری برخوردار هستند به شهرهای بزرگتر مهاجرت کنند. بر این اساس ما انتظار داریم که بین مهاجرین وارد شده به شهر تهران و مهاجرین وارد شده به سایر مناطق دیگر استان تهران از نظر سطح تحصیلات تفاوت وجود داشته باشد؛ بدین صورت که سطح تحصیلات در بین مهاجرین وارد شده به شهر تهران نسبت به مهاجرین وارد شده به سایر مناطق دیگر استان تهران بالاتر باشد.

جدول شماره ۵- توزیع فراوانی و درصدی مهاجران وارد شده به شهر تهران و مهاجران وارد شده به سایر مناطق دیگر استان تهران بر حسب سطح تحصیلات، سال ۱۳۸۵					
وضعیت مهاجرت	توزیع فراوانی		توزیع درصدی		اختلاف درصدی (مبنای: سایر مناطق)
	شهر تهران	سایر مناطق دیگر استان تهران	شهر تهران	سایر مناطق دیگر استان تهران	
ابتدایی	۳۷۴	۲۲۳۵	۱۱/۳	۲۳/۳	-۱۲/۰
راهنمایی	۵۵۸	۲۵۹۴	۱۶/۸	۲۷/۰	-۱۰/۲
متوسطه	۱۶۱	۵۴۵	۴/۸	۵/۷	-۰/۹
دیپلم و بالاتر	۲۲۲۹	۴۲۳۱	۶۷/۱	۴۴/۰	۲۳/۱
جمع	۳۳۲۲	۹۶۰۵	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	-
آماره‌ها و ضرایب معنی داری	شاخص ناهمسانی = ۲۳/۱				
	$\chi^2 = 547/429 \quad df = 3 \quad sig = 0/000$				

بر اساس اطلاعات مندرج در جدول فوق، تفاوت قابل توجهی بین مهاجران ساکن در شهر تهران و مهاجران ساکن در سایر مناطق دیگر استان تهران از نظر سطح تحصیلات وجود دارد. توزیع درصدی مهاجران ساکن در شهر تهران نشان می‌دهد که ۱۱/۳ درصد آنها در سطح ابتدایی، ۱۶/۸ درصد در سطح راهنمایی، ۴/۸ درصد در سطح متوسطه، ۶۷/۱ درصد در سطح دیپلم به بالا قرار دارند. در بین مهاجرین ساکن در سایر مناطق دیگر استان تهران نیز، ۲۳/۳ درصد آنها در سطح ابتدایی، ۲۷/۰ درصد در سطح راهنمایی، ۵/۷ درصد در سطح متوسطه، ۴۴/۰ درصد در سطح دیپلم به بالا قرار دارند. همانطور که ملاحظه می‌شود در سطح تحصیلی ابتدایی، راهنمایی و متوسطه درصد مهاجرین ساکن در سایر مناطق دیگر استان تهران بیشتر از مهاجرین ساکن در شهر تهران است و در عوض در سطح تحصیلی دیپلم به بالا درصد مهاجرین ساکن در شهر تهران بیشتر از مهاجرین ساکن در سایر مناطق دیگر استان تهران است. بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که مهاجرین ساکن در شهر تهران نسبت به مهاجرین ساکن در سایر مناطق دیگر استان تهران از سطح تحصیلات بالاتری برخوردار هستند. احتمالاً به این دلیل که افرادی که از تحصیلات بالاتری برخوردار هستند برای دستیابی به تحرک شغلی و پرستیژ اجتماعی بیشتر مناطق شهری بزرگ (در اینجا مقصود شهر تهران است) را به عنوان مقصد مهاجرتی خود انتخاب می‌کنند

زیرا مهاجرت برای آنها به معنی پیشرفت است، از طرف دیگر در شهر تهران نیز امکان پیدا کردن شغل برای کسانی که از تحصیلات بالاتری برخوردار هستند، بیشتر مهیا است. مجموعه‌ی این عوامل باعث می‌شود که افرادی که از تحصیلات بالاتری برخوردار هستند تمایل و توانایی بیشتری برای سکونت در شهر تهران داشته باشند. شاخص ناهمسانی نیز، ۲۳/۱ درصد بدست آمده و گویای این مطلب است که بین مهاجرین ساکن در شهر تهران و مهاجرین ساکن در سایر مناطق دیگر استان تهران به لحاظ سطح تحصیلات تفاوت وجود دارد. آزمون کی دو نیز وجود این تفاوت را از نظر آماری تأیید می‌کند.

• وضع فعالیت و مهاجرت

یکی از متغیرهای اقتصادی که باعث ایجاد تمایز بین مهاجرین و افراد بومی می‌شود وضعیت اشتغال آنهاست. بر اساس نظریه‌ی لوئیس افراد برای بدست آوردن کار اقدام به مهاجرت می‌کنند، بر این اساس می‌توان گفت که آنها دارای انگیزه‌های بسیار قوی شغلی هستند. از طرف دیگر به نظر لوئیس فرصت‌های اشتغال در مناطق توسعه یافته‌تر بیشتر از مناطق کمتر توسعه یافته است. در نتیجه می‌توان انتظار داشت که بین مهاجرین ساکن در شهر تهران و مهاجرین ساکن در سایر مناطق دیگر استان تهران از نظر میزان اشتغال تفاوت وجود داشته باشد؛ بدین صورت که درصد اشتغال در بین مهاجرین ساکن در شهر تهران بیشتر از مهاجرین ساکن در سایر مناطق دیگر استان تهران باشد.

جدول شماره ۶- توزیع فراوانی و درصدی مهاجران وارد شده به شهر تهران و مهاجران وارد شده به سایر مناطق دیگر استان تهران بر حسب وضع فعالیت ۱۳۸۵					
وضعیت مهاجرت وضع فعالیت	توزیع درصدی		توزیع فراوانی		اختلاف درصدی (مبنای: سایر مناطق)
	شهر تهران	سایر مناطق دیگر استان تهران	شهر تهران	سایر مناطق دیگر استان تهران	
شاغل	۱۸۲۴	۴۹۶۹	۵۲/۶	۴۷/۱	۵/۵
غیر شاغل	۱۶۴۴	۵۵۹۲	۴۷/۴	۵۲/۹	-۵/۵
جمع	۳۴۶۸	۱۰۵۶۱	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	-
شاخص ناهمسانی = ۵/۵					آماره ها و ضرایب معنی داری
$\chi^2 = 327.127 \quad df=1 \quad sig=0.000$					

همانطور که در جدول بالا ملاحظه می‌شود، ۵۲/۶ درصد مهاجرین وارد شده به شهر تهران شاغل و ۴۷/۴ درصد آنها غیر شاغل هستند. در بین مهاجرین وارد شده به سایر مناطق دیگر استان تهران نیز ۴۷/۱ درصد آنها شاغل و ۵۲/۹ درصد آنها غیر شاغل هستند. همانطور که مشاهده می‌شود درصد اشتغال در بین مهاجرین وارد شده به شهر تهران نسبت به مهاجرین وارد شده به سایر مناطق دیگر استان تهران بیشتر است. شاید به این دلیل که در شهر تهران فرصت‌های اشتغال بیشتری نسبت به سایر مناطق دیگر استان تهران وجود دارد و از طرف دیگر افرادی که به شهر تهران مهاجرت می‌کنند از نظر جمعیتی، اجتماعی با افرادی که به سایر مناطق دیگر استان تهران مهاجرت می‌کنند تفاوت دارند، آنها معمولاً جوانتر هستند و از تحصیلات بالاتری برخوردار هستند، از این

رو امکان بدست آورد شغل، بیشتر برایشان فراهم است. مجموعه‌ی این عوامل باعث می‌شود که میزان اشتغال در بین مهاجرین ساکن در شهر تهران بالاتر از مهاجرین ساکن در سایر مناطق دیگر استان تهران باشد. شاخص ناهمسانی نیز، ۵/۵ درصد بدست آمده و گویای این مطلب است که بین مهاجرین وارد شده به شهر تهران و مهاجرین وارد شده به سایر مناطق دیگر استان تهران از نظر وضعیت اشتغال تفاوت وجود دارد. آزمون کی‌دو نیز وجود این تفاوت را از نظر آماری تأیید می‌کند.

• وضع شغلی و مهاجرت

از دیگر متغیرهای اقتصادی که می‌تواند باعث ایجاد تفاوت بین مهاجرین و افراد بومی شود، وضع شغلی آنها است. بطور کلی مطالعات نشان می‌دهد که مهاجرین نسبت به افراد بومی بیشتر در وضعیت مزد و حقوق‌بگیر بخش‌ها (شامل حقوق‌بگیر در هر سه بخش عمومی، تعاونی و خصوصی) مشغول به کار هستند و بومیان اغلب مشاغل آزاد و مستقل را در دست دارند. اما با استناد به نظریه‌ی لی مبنی بر اینکه درجه‌ی انتخاب مثبت با مشکل موانع مداخله‌کننده افزایش می‌یابد، می‌توان گفت که، کسانی که از سرمایه‌ی بیشتری برخوردار هستند برای یافتن فرصت‌های اشتغال بهتر به مناطق توسعه یافته‌تر مهاجرت می‌کنند. بر این اساس می‌توان انتظار داشت که بین مهاجرین وارد شده به شهر تهران و مهاجرین وارد شده به سایر مناطق دیگر استان تهران از نظر وضع شغلی تفاوت وجود داشته باشد، بدین صورت که مهاجرین وارد شده به شهر تهران نسبت به مهاجرین وارد شده به سایر مناطق دیگر استان تهران بیشتر در وضعیت کارفرما مشغول به کار باشند.

۳۱

جدول شماره ۷- توزیع فراوانی و درصدی مهاجران وارد شده به شهر تهران و مهاجران وارد شده به سایر مناطق دیگر استان تهران بر حسب وضع شغلی ۱۳۸۵					
اختلاف درصدی مبنا: سایر (مناطق)	توزیع درصدی		توزیع فراوانی		وضعیت مهاجرت
	سایر مناطق استان تهران	شهر تهران	سایر مناطق استان تهران	شهر تهران	وضع شغلی
۱/۶	۴/۴	۶/۰	۲۱۶	۱۰۷	کارفرما
-۶/۱	۲۱/۴	۱۵/۳	۱۰۴۸	۲۷۵	کارکن مستقل
۷/۱	۲۴/۲	۳۱/۳	۱۱۸۶	۵۶۳	مزدو حقوق‌بگیر بخش عمومی
-۲/۳	۴۹/۴	۴۷/۱	۲۴۱۲	۸۴۸	مزدو حقوق‌بگیر بخش خصوصی
-۰/۳	۰/۶	۰/۳	۲۹	۵	کارکن فامیلی بدون مزد
-	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۴۸۹۱	۱۷۹۸	جمع
$\chi^2 = 60.312 \quad df = 4 \quad sig = 0.000$					آماره ها و ضرایب معنی داری شاخص ناهمسانی = ۸/۷

مطالعه‌ی تطبیقی وضع شغلی مهاجرین ساکن در شهر تهران و مهاجرین ساکن در سایر مناطق دیگر استان تهران تفاوت قابل توجهی را بین آنها نشان می‌دهد. توزیع درصدی مهاجرین ساکن در شهر تهران نشان می‌دهد که ۶/۰ درصد آنها در وضعیت کارفرما، ۱۵/۳ درصد در وضعیت کارکن مستقل، ۳۱/۱ درصد در وضعیت مزد و

حقوق بگیر بخش عمومی، ۴۷/۱ درصد در وضعیت مزد و حقوق بگیر بخش خصوصی و ۰/۳ درصد در وضعیت کارکن فAMILI بدون مزد مشغول به کار هستند. در بین مهاجرین ساکن در سایر مناطق دیگر استان تهران نیز، ۴/۴ درصد آنها در وضعیت کارفرما، ۲۱/۴ درصد در وضعیت کارکن مستقل، ۲۴/۲ درصد در وضعیت مزد و حقوق بگیر بخش عمومی، ۴۹/۴ درصد در وضعیت مزد و حقوق بگیر بخش خصوصی و ۰/۶ درصد در وضعیت کارکن فAMILI بدون مزد مشغول به کار هستند. بنابراین همانطور که ملاحظه می‌شود درصد مهاجرین ساکن در شهر تهران در وضعیت کارفرما و مزد و حقوق بگیر بخش عمومی بیشتر از مهاجرین ساکن در سایر مناطق دیگر استان تهران است، و در عوض درصد مهاجرین ساکن در سایر مناطق دیگر استان تهران در وضعیت کارکن مستقل، مزد و حقوق بگیر بخش خصوصی و کارکن فAMILI بدون مزد بیشتر از مهاجرین ساکن در شهر تهران است. بنابراین می‌توان گفت که مهاجرین ساکن در شهر تهران نسبت به مهاجرین ساکن در سایر مناطق دیگر استان تهران بیشتر در وضعیت کارفرما مشغول به کار هستند. احتمالاً به این دلیل که مهاجرین ساکن در شهر تهران نسبت به مهاجرین ساکن در سایر مناطق دیگر استان تهران از نظر سرمایه (پول، تحصیلات و...) و امکانات در سطح بالاتری قرار دارند، که بواسطه‌ی همین سرمایه نیز، توانسته‌اند بر موانع بیشتری غلبه کرده و برای بدست آوردن فرصت‌های اشتغال بهتر و بیشتر در شهر تهران ساکن شوند. در نتیجه نسبت به مهاجرین ساکن در سایر مناطق دیگر استان تهران، بیشتر در فعالیت کارفرما مشغول به کار هستند.

بالا تر بودن درصد کارکن مستقل در بین مهاجرین ساکن در سایر نقاط دیگر استان تهران نسبت به مهاجرین ساکن در شهر تهران نیز، احتمالاً به این دلیل است که افرادی که از سرمایه‌ی اندکی برخوردار هستند و نمی‌توانند به عنوان کارفرما مشغول به کار شوند، تصمیم می‌گیرند که به عنوان کارکن مستقل مشغول به کار شوند. این نوع فعالیت بیشتر کشاورزان را در بر می‌گیرد، در نتیجه چون زمین‌های کشاورزی بیشتر در اطراف شهر تهران است، لذا این افراد بیشتر در حومه‌ی استان ساکن می‌شوند. مجموعه‌ی این عوامل باعث می‌شود که درصد کارکن مستقل در بین مهاجرین ساکن در سایر مناطق دیگر استان تهران بیشتر از مهاجرین ساکن در شهر تهران باشد. در مورد فعالیت مزد و حقوق بگیر بخش خصوصی و عمومی نیز می‌توان گفت که چون فعالیت مزد و حقوق بگیر بخش عمومی نسبت به بخش خصوصی نیازمند سرمایه و امکانات بیشتری است، لذا درصد مهاجرین ساکن در شهر تهران در فعالیت مزد و حقوق بگیر بخش عمومی بیشتر از درصد مهاجرین ساکن در سایر مناطق دیگر استان تهران است. در شهر تهران نسبت به مهاجرین ساکن در سایر مناطق دیگر استان تهران از سرمایه و امکانات بیشتری برخوردار هستند. شاخص ناهمسانی مندرج در انتهای جدول (۸/۷ درصد) نیز، این را می‌رساند که بین مهاجرین و افراد بومی از نظر وضع شغلی تفاوت وجود دارد. آزمون کی دو نیز وجود این تفاوت را از نظر آماری تأیید می‌کند.

• رده‌ی شغلی و مهاجرت

یکی دیگر از متغیرهای اقتصادی که باعث ایجاد تمایز بین مهاجرین می‌شود رده‌ی شغلی آنهاست. بر اساس نظریه‌ی لی افرادی که تحصیل کرده‌تر هستند در پی فرصت‌های اشتغال بهتر به مناطق توسعه یافته‌تر مهاجرت

می‌کنند. بر این اساس ما انتظار داریم که درصد مهاجرین شاغل در مشاغل رده بالا در شهر تهران بیشتر از سایر مناطق دیگر استان تهران باشد.

جدول شماره ۸- توزیع فراوانی و درصدی مهاجران وارد شده به شهر تهران و مهاجران وارد شده به سایر مناطق دیگر استان تهران بر حسب رده شغلی ۱۳۸۵					
اختلاف درصدی مبنا: سایر (مناطق)	توزیع درصدی		توزیع فراوانی		وضعیت مهاجرت
	سایر مناطق دیگر استان تهران	شهر تهران	سایر مناطق دیگر استان تهران	شهر تهران	رده‌ی شغلی
۱۳/۳	۷/۷	۲۱/۰	۳۷۰	۳۵۸	رده‌ی شغلی بالای‌بالا
۷/۴	۱۰/۷	۱۸/۱	۵۰۶	۳۰۹	رده‌ی شغلی بالا
-۱۱/۳	۵۰/۰	۳۸/۷	۲۳۷۴	۶۶۰	رده‌ی شغلی متوسط
-۶/۹	۱۵/۱	۸/۲	۷۱۶	۱۴۰	رده‌ی شغلی پایین
-۲/۵	۱۶/۵	۱۴/۰	۷۸۱	۲۳۹	رده‌ی شغلی پایین پایین
-	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۴۷۴۷	۱۷۰۶	جمع
شاخص ناهمسانی = ۲۰/۷					آماره‌ها و ضرایب معنی داری
$\chi^2 = ۳۳۲/۴۴۸$ df=۴ sig=۰/۰۰۰					

مطالعه‌ی تطبیقی رده‌ی شغلی مهاجران ساکن در شهر تهران و مهاجران ساکن در سایر مناطق دیگر استان تهران تفاوت قابل ملاحظه‌ای را بین آنها نشان می‌دهد. توزیع درصدی مهاجران ساکن در شهر تهران نشان می‌دهد که ۲۱/۰ درصد آنها در رده‌ی شغلی بالای بالا، ۱۸/۱ درصد در رده‌ی شغلی بالا، ۳۸/۷ درصد در رده‌ی شغلی متوسط، ۸/۲ درصد در رده‌ی شغلی پایین، ۱۴/۰ درصد در رده‌ی شغلی پایین پایین مشغول به کار هستند. در حالی که در بین مهاجرین ساکن در سایر مناطق دیگر استان تهران، ۷/۷ درصد آنها در رده‌ی شغلی بالای بالا، ۱۰/۷ درصد در رده‌ی شغلی بالا، ۵۰/۰ درصد در رده‌ی شغلی متوسط، ۱۵/۱ درصد در رده‌ی شغلی پایین، ۱۶/۵ درصد در رده‌ی شغلی پایین پایین مشغول به کار هستند. بنابراین همانطور که ملاحظه می‌شود درصد (سهم) مهاجرین ساکن در شهر تهران در مشاغل رده بالای بالا و رده بالا بیشتر از مهاجرین ساکن در سایر مناطق دیگر استان تهران است و در عوض درصد (سهم) مهاجرین ساکن در سایر مناطق دیگر استان تهران در مشاغل رده متوسط، رده پایین و رده پایین پایین بیشتر از مهاجرین ساکن در شهر تهران است. بر این اساس می‌توان گفت که مهاجرین وارد شده به شهر تهران نسبت به مهاجرین وارد شده به سایر مناطق دیگر استان تهران در مشاغل بالاتری به کار اشتغال دارند. شاید به این دلیل که مشاغل رده بالا خواهان جذب نیروی کار متخصص و تحصیلکرده هستند و چون تحصیلات و در نتیجه تخصص و مهارت مهاجرین ساکن در شهر تهران بالاتر از مهاجرین ساکن در سایر مناطق دیگر استان تهران است، آنها بیشتر جذب مشاغل رده بالا می‌شوند.

شاخص ناهمسانی مندرج در انتهای جدول ۲۰/۷ درصد بدست آمده و این را می‌رساند که بین مهاجرین وارد شده به شهر تهران و مهاجرین وارد شده به سایر مناطق دیگر استان تهران از نظر رده‌ی شغلی تفاوت وجود دارد. آزمون کی دو نیز وجود این تفاوت را از نظر آماری تأیید می‌کند.

• نتیجه‌گیری

مطالعه‌ی تطبیقی ویژگی‌های مهاجران وارد شده به شهر تهران با مهاجران وارد شده به سایر مناطق دیگر استان تهران نشان داد که از نظر سن، جنس، وضع تأهل، وضع سواد، سطح تحصیلات، وضع فعالیت، وضع شغلی و رده‌ی شغلی تفاوت قابل ملاحظه‌ای بین این دو دسته از مهاجران وجود دارد. تفاوت در این ویژگی‌ها نشان می‌دهد که در طول مراحل مختلف زندگی عواملی وجود دارد که حرکت و انتخاب مقصد را در بین افراد متفاوت می‌کند. این عوامل بیشتر با نظریه‌ی گزینشی بودن مهاجرت قابل تبیین است. بر اساس این نظریه افراد توانایی‌های متفاوتی برای غلبه بر مشکل موانع مداخله کننده دارند و افراد تواناتر مایلند برای دستیابی به فرصت‌های اشتغال بهتر و بیشتر، بر موانع بیشتر و بزرگتری غلبه کرده و به مناطق دورتر و توسعه‌یافته‌تر مهاجرت کنند.

نتایج این تحقیق نشان داد که مهاجرت به نواحی مختلف استان تهران به لحاظ ویژگی‌های جمعیتی، اجتماعی و اقتصادی جریانی کاملاً انتخاب کننده است. به بیان دیگر مردان، جوانان، مجردها و افراد با تحصیلات، تخصص و مشاغل عالی‌رتبه‌تر بیشتر به شهر تهران و زنان، مسن‌ترها، متأهل‌ها و افراد با تحصیلات، تخصص و مشاغل دون پایه‌تر بیشتر به سایر مناطق دیگر استان تهران مهاجرت می‌کنند. این امر می‌تواند مسائل و مشکلات متعددی هم از نظر جمعیتی (جوانی جمعیت در یک منطقه و در مقابل سالخوردگی جمعیت در منطقه‌ی دیگر)، هم از نظر اجتماعی (افزایش آسیب‌های اجتماعی مانند جرم و جنایت در یک منطقه و یا کاهش میزان ازدواج در منطقه‌ی دیگر) و هم از نظر اقتصادی (کاهش کیفیت نیروی کار در یک منطقه) برای این استان بدنبال داشته باشد که اگر به موقع به آن رسیدگی نشود صدمات آن جبران‌ناپذیر خواهد بود. بر این اساس پیشنهاد می‌شود که در نواحی مختلف این استان، برای نیروی کار تحصیلکرده ایجاد اشتغال شود و امکانات نیز به صورت متعادل در مناطق مختلف آن توزیع شود تا از این طریق از مهاجرت‌های دو قطبی به این استان کاسته شود.

از آنجا که در جریان مهاجرت‌های داخلی بین مهاجران با منشاء روستایی و شهری نیز تفاوت وجود دارد، لذا پیشنهاد می‌شود که برای تحلیل و برنامه‌ریزی دقیق در این زمینه مهاجران با مبداء روستایی و شهری از نظر ویژگی‌های جمعیتی، اجتماعی و اقتصادی نیز مورد مقایسه قرار گیرند.

منابع

۱. اوبرای، آ-اس (۱۳۷۰)، مهاجرت، شهرنشینی و توسعه، فرهنگ ارشاد، تهران: مؤسسه کار و تأمین اجتماعی
۲. خسروشاهی، پرویز (۱۳۸۷)، بازگشت مهاجرت به تهران
۳. ویکس، جان (۱۳۸۵)، جمعیت - مقدمه بر مفاهیم و موضوعات، الهه میرزایی، تهران: مؤسسه عالی آموزش و پژوهش مدیریت و برنامه ریزی.
۴. زنجانی، حبیب‌الله (۱۳۸۲)، گزیده مطالعات جمعیتی مجموعه شهری تهران، تهران: مرکز مطالعات و تحقیقات شهرسازی و معماری ایران
۵. زنجانی، حبیب‌الله (۱۳۸۷)، مطالعات جمعیت در طرح آمایش استان تهران، تهران: استانداری، معاونت برنامه‌ریزی
۶. عوضعلی پور، محمد صادق و دیگران (۱۳۸۸)، بررسی رابطه شهرنشینی، مهاجرت و شاخصهای توسعه انسانی، مجموعه مقالات پنجمین همایش انجمن جمعیت‌شناسی ایران، مهاجرت در ایران، تهران: مرکز مطالعات و پژوهش‌های جمعیتی آسیا و اقیانوسیه صص ۲۰۲-۱۷۳
۷. فرجادی، غلامعلی (۱۳۸۲)، مهاجرت و اشتغال در استان تهران، تهران: سازمان مدیریت و برنامه ریزی استان تهران
۸. فیندلی، سلی (۱۳۷۲)، برنامه‌ریزی مهاجرت‌های داخلی، عبدالعلی لهسایی‌زاده، شیراز: انتشارات نوید
۹. لهسایی‌زاده، عبدالعلی (۱۳۶۸)، نظریات مهاجرت، شیراز: انتشارات نوید
۱۰. مرکز آمار ایران (۱۳۸۵)، گزارش سرشماری عمومی نفوس و مسکن کل کشور، تهران: مرکز آمار ایران
11. Cromarti, John & Nelson, Peter (2009), Baby Boom Migration Tiles Toward Rural American, USDA, Volume 7, Issue 3
12. Lee, Everett S (1966), A Theory of Migration, Demography, Vol. 3, No. 1, pp 57-77
13. www. Pkhosroshahi. Blogfa/post7-.aspx